

TASVIRIY SAN'ATDA PORTRET JANRINING KELIB CHIQISH TARIXI

Abduqayumova Aqida Abdurashid qizi

Guliston davlat universiteti 2-kurs 69- 23 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'atning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgan portret janrining kelib chiqish tarixi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Qadimgi sivilizatsiyalardagi dastlabki portret tasvirlaridan boshlab, Uyg'onish davridagi realizm, XVII-XIX asrlardagi barokko va realizm yo'nalishlari, shuningdek, XX asr zamonaviy san'ati va raqamli texnologiyalar ta'sirida portret janrining o'zgarishi yoritiladi. Portret san'ati nafaqat inson tashqi qiyofasini aks ettirish, balki uning ichki dunyosini ifodalash vositasi sifatida ham o'z ahamiyatini saqlab qolgan.

Kalit so'zlar: Portret janri, tasviriy san'at, realizm, Uyg'onish davri, barokko, modernizm, avangard, zamonaviy san'at, raqamli texnologiyalar, tarixiy rivojlanish.

Annotation: This article analyzes the history and stages of development of the portrait genre, one of the key branches of visual art. It explores the early portrait representations in ancient civilizations, the realism of the Renaissance, the Baroque and Realism movements of the 17th–19th centuries, as well as the transformations of the portrait genre influenced by modern art and digital technologies in the 20th century. Portrait art has preserved its significance not only as a means of depicting human appearance but also as a way of expressing one's inner world.

Keywords: Portrait genre, visual art, realism, Renaissance, Baroque, modernism, avant-garde, contemporary art, digital technologies, historical development.

Аннотация: В данной статье анализируется история и этапы развития жанра портрета, одного из ключевых направлений изобразительного искусства. Рассматриваются ранние портретные изображения в древних цивилизациях, реализм эпохи Возрождения, барокко и реализм XVII–XIX веков, а также трансформации портретного жанра под влиянием современного искусства и цифровых технологий в XX веке. Портретное искусство сохранило свою значимость не только как способ передачи внешнего облика человека, но и как средство выражения его внутреннего мира.

Ключевые слова: Жанр портрета, изобразительное искусство, реализм, эпоха Возрождения, барокко, модернизм, авангард, современное искусство, цифровые технологии, историческое развитие.

Kirish. Portret janri inson qiyofasini tasvirlash orqali shaxsning nafaqat tashqi ko'rinishini, balki uning ichki dunyosini ham ifodalovchi tasviriy san'at yo'nalishlaridan biridir. Ushbu janr qadimgi davrlardan buyon turli madaniyat va san'at an'analari orqali rivojlanib kelgan bo'lib, uning dastlabki namunalariga ibtidoiy

jamiyat san'atida duch kelish mumkin. Vaqt o'tishi bilan portret tasvirlari faqatgina realistik ifodalanish bilan cheklanmay, balki shaxsning xarakterini, mavqeini va davr ruhini aks ettiruvchi vosita sifatida shakllangan. Ushbu maqolada portret janrining kelib chiqishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Portret janrining ilk ko'rinishlari qadimgi madaniyatlarda uchraydi. Misr, Mesopotamiya va Yunoniston san'atida portret tasvirlari turli shakllarda namoyon bo'lgan. Masalan, Misr san'atida fir'avn va zodagonlarning haykaltaroshlik portretlari yaratilgan bo'lib, ular realizmdan ko'ra ramziy ma'noga ega bo'lgan. Bu tasvirlar hukmdorlarning ilohiy maqomini ta'kidlashga qaratilgan edi. Yunoniston va Rim san'atida esa portret yanada realistik ifodalangan bo'lib, inson qiyofasining individualligini aks ettirishga harakat qilingan. Ayniqsa, Rimda imperatorlar va mashhur shaxslarning haykaltaroshlik portretlari keng tarqalgan.

Muhokama va natijalar. O'rta asrlarda portret san'ati diniy tasvirlar bilan bog'liq holda rivojlandi. Xristian ikonografiyasida avliyo va diniy shaxslarning tasvirlari yaratilgan bo'lib, ularda realistik portretchilikdan ko'ra ramziy ma'no ustuvor bo'lgan. Shu davrda qirollar va zodagonlarning suratlari ham yaratilgan bo'lsa-da, ular ko'pincha diniy kontekstga ega bo'lgan. Gotika va Uyg'onish davrlarida portret san'ati sezilarli darajada rivojlandi. Ayniqsa, Uyg'onish davrida inson qiyofasi aniq va tabiiy tasvirlana boshlangan. Leonardo da Vinchi, Rafaello va Titsian kabi rassomlar portret san'atining yuksalishiga katta hissa qo'shgan. Ularning asarlarida insonning ichki olami, hissiyotlari va tabiiy go'zalligi ifodalanib, portret yanada jonli va ta'sirchan bo'lgan. XVII-XVIII asrlarda portret san'ati yanada rivojlandi. Barokko uslubida ijod qilgan rassomlar yorqin ranglar va dramatik yorug'lik orqali inson qiyofasini jonlantirishga harakat qilgan. Rokoko davrida esa portretlar nafislik va bezakdorlik bilan ajralib turgan. XVIII-XIX asrlarda realizm kuchayib, rassomlar shaxsning tabiiy qiyofasi va ijtimoiy maqomini aniq aks ettirishga intilgan. Bu davrda Rembrandt, Velaskes va Fransua Busher kabi rassomlarning asarlari alohida e'tiborga loyiqdir. XX asrda portret san'ati turli uslublarda ifodalanib, modernizm va avangard yo'nalishlarining ta'siri ostida o'zgargan. Pablo Pikasso va Anri Matis kabi rassomlar portretlarni an'anaviy realizm doirasidan chiqib, abstrakt va kubistik uslublarda ifodalay boshlagan. Zamonaviy san'atda portret faqat inson qiyofasini aks ettirish vositasi bo'lib qolmay, balki muayyan g'oya va his-tuyg'ularni yetkazish vositasiga aylangan. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar va fotografiyaning rivojlanishi bilan portret san'ati yangi shakllarga ega bo'lib, san'atning turli yo'nalishlari bilan uyg'unlashmoqda. O'rta asr san'ati asosan diniy mavzularga asoslangan bo'lib, portret janri kamdan-kam hollarda uchragan. Shu davrda qirollar, papa va zodagonlarning rasmiy suratlari yaratilib, ular odatda diniy ramzlar bilan bezatilgan. Gotika san'atida esa odamning tashqi qiyofasi bilan birga uning ruhiy olami ham ifodalana boshlagan.

Uyg'onish davri (XV-XVI asrlar) portret san'atining yangi bosqichini boshlab berdi. Leonardo da Vinchi, Mikelanjelo, Rafael kabi buyuk rassomlar inson qiyofasini

realistik va tabiiy uslubda tasvirlashga intildilar. Mashhur “Mona Liza” (Leonardo da Vinchi) asari insonning sirli tabiatini aks ettirishdagi eng yorqin namunalardan biridir. Bu davrda individual portretlar keng tarqalib, inson qiyofasining tabiiyligi va hissiyotlari ifodalangan. XIX asr portret san’atida romantizm va realizm yo‘nalishlari muhim o‘rin egalladi. Romantizmda insonning hissiyotlari va individualligi oldingi o‘ringa chiqdi (Fransisko Goya, Teodor Jeriko). Shu bilan birga, realizm yo‘nalishidagi rassomlar (Gustav Kurbe, Ilya Repin) portret san’atiga hayotiy tafsilotlarni olib kirdi. Bugungi kunda portret san’ati klassik tasviriy uslublar bilan cheklanmay, raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt yordamida yangi shakllarga ega bo‘lmoqda. Raqamli san’at, 3D vizualizatsiya va NFT-portretlar zamonaviy ijodkorlarning yangi yo‘nalishlarini belgilab bermoqda. Portret san’ati nafaqat inson qiyofasini aks ettirish, balki ijtimoiy va falsafiy muammolarni ko‘tarish vositasiga ham aylangan.

Xulosa. Portret janri o‘zining uzoq tarixiy taraqqiyot yo‘lida turli bosqichlardan o‘tib, ibtidoiy san’atdan tortib to zamonaviy raqamli texnologiyalargacha rivojlandi. Har bir davr o‘ziga xos san’at uslublarini yaratib, portretni inson qiyofasi va shaxsiyatini aks ettiruvchi muhim san’at turiga aylantirdi. Bugungi kunda ham portret janri o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lib, u ijodkorlar tomonidan yangi shakl va uslublar bilan boyitilmoqda. Portret janri insoniyat tarixida muhim san’at yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, har bir davrda turli uslublar bilan boyib borgan. U qadimgi sivilizatsiyalardan tortib to zamonaviy raqamli san’atgacha bo‘lgan uzun yo‘lni bosib o‘tdi. Har bir davr portret san’atiga o‘ziga xoslik olib kirgan va inson shaxsini tasvirlashda yangi imkoniyatlarni yaratgan. Bugungi kunda portret san’ati ijodiy tajribalar uchun keng maydon ochib, klassik va innovatsion uslublarning uyg‘unlashuvi natijasida rivojlanishda davom etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G‘ulomov H. – *Tasviriy san’at asoslari*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
2. Sagdullayev A. – *San’atshunoslik asoslari*. Toshkent: Fan, 2008.
3. Qo‘chqorov S. – *Jahon san’ati tarixi*. Toshkent: Sharq, 2015.
4. Rasulov U. – *Tasviriy san’at va uning rivojlanish bosqichlari*. Toshkent: Akademiya nashr, 2017.
5. Xolmirzayev O. – *Portret janri va uning san’at tarixidagi o‘rni*. Toshkent: San’at, 2019.
6. Olimjonov B. – *Tasviriy san’atda uslub va janrlar*. Toshkent: Ma’naviyat, 2021.